

PROSJEKT UTVEIER

Veien ut av koronakrisen: Fire fremtidsbilder og fem avgjørende spørsmål

Kort oppsummert

Koronapandemien har vært et sjokk. Pandemien har endret Norge og verden på måter vi ennå ikke helt forstår eller har klart å fordøye. Ingen kan si sikkert hvordan pandemien vil utvikle seg fremover og heller ikke hva ringvirkningene av pandemien vil bli. Samtidig kan vi ikke vente. Som samfunn må vi ta beslutninger og handle nå.

Her bruker vi systematisk fremtidstenkning – «foresight» – som et bidrag til to diskusjoner som angår alle: Hvordan vil pandemien utvikle seg de neste årene? Og hvordan skal vi håndtere konsekvensene av krisen? Utgangspunktet er mer enn 30 intervjuer med en allsidig gruppe personer, blant annet elever, representanter for studenter og eldre, forskere, leger, ledere, mennesker som har merket pandemien på kroppen og mennesker som kan tenke utradisjonelt om veien videre.

Vi presenterer først fire enkle fremtidsbilder for julen 2021 og julen 2025: «Gledelig jul», «Mutert jul», «Gjennombruddet» og «Tilbakeslaget». Deretter belyser vi fem avgjørende spørsmål som handler om pandemiens virkninger på folkehelsen og samfunnet. Hva skjer med tilliten? Blir vi sykere? Hvordan blir den nye hverdagen? Hvordan endrer omverdenen seg? Og sist, men ikke minst: Vil vi lære av denne pandemien?

INNHold:

USIKKERHET - OG BEHOV FOR HANDLING	3
DEL 1: FIRE FREMTIDSBILDER	4
DEL 2: FEM AVGJØRENDE SPØRSMÅL	8
HVA NÅ?	14
VEDLEGG: PROSJEKT OG METODE	15
INTERVJUDELTAGERE I PROSJEKT UTVEIER	16

Folkehelseinstituttet

Utgitt av Folkehelseinstituttet
Nasjonalt kunnskapsprogram for
covid-19 Prosjekt utveier • Mai 2021

Usikkerhet – og behov for handling

Fremtiden er mer uforutsigbar enn de fleste av oss liker å innrømme. Ingen kan si sikkert hvordan covid-19-pandemien vil utvikle seg, og heller ikke hva de varige ringvirkningene av pandemien vil bli. Samtidig må vi som samfunn gjøre valg, ta beslutninger og handle. Skal vi gjøre det på en fremsynt, gjennomtenkt måte, må vi ta usikkerheten innover oss. Vi må forstå og forberede oss på flere ulike fremtider, vi må se langt nok frem og vi må tenke på de bredere konsekvensene av koronakrisen.

Dette notatet er et bidrag til diskusjoner som berører hele samfunnet og som det er nødvendig å gå grundigere inn i fremover: Hvordan vil pandemien utvikle seg de neste månedene og årene? Og hvordan skal vi forstå og takle konsekvensene av krisen? Notatet er ment å være nyttig for alle som tenker, diskuterer og tar beslutninger om veien videre. Notatet er også ment å gi grunnlag for mer dyptpløyende og fokuserte scenarioanalyser på et senere tidspunkt. Vi bruker enkel, velprøvd fremtidsmetodikk. For den som er interessert, finnes det mer informasjon om prosjekt og metode til slutt i notatet.

Koronakrisen rammer alle: Hele samfunnet er berørt. Det betyr at det er mange relevante perspektiver på hvordan krisen kan utvikle seg. For å belyse utfordringene på en allsidig måte, har vi intervjuet 32 personer med svært ulike bakgrunn – blant annet elever, forskere, leger, representanter for eldre og studenter, én regissør, én arbeidssøkende, lederen for Barne-, ungdoms- og familiedirektorat, lederen for Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og lederen for Oljefondet. Notatet bygger på innsikter fra disse intervjuene.

Vi presenterer først fire enkle fremtidsbilder for julen 2021 og julen 2025: «Gledelig jul», «Mutert jul», «Gjennombruddet» og «Tilbakeslaget». Disse fremtidsbildene viser usikkerheten og spennet i hva intervjudeltagerne har tenkt om utviklingen av selve pandemien fremover. Deretter belyser vi fem spørsmål som tar opp forhold som trolig vil være avgjørende for pandemiens virkninger på folkehelsen og samfunnet. Hva skjer med tilliten? Blir vi sykere? Hvordan blir den nye hverdagen? Hvordan endrer omverdenen seg? Og sist, men ikke minst: Vil vi lære av denne pandemien?

Del 1:

Fire fremtidsbilder

De fire fremtidsbildene er inspirert av svarene vi fikk da vi stilte deltagerne følgende spørsmål: Hvordan vil julen 2021 se ut? Og deretter: Hvordan kan det se ut i 2025?

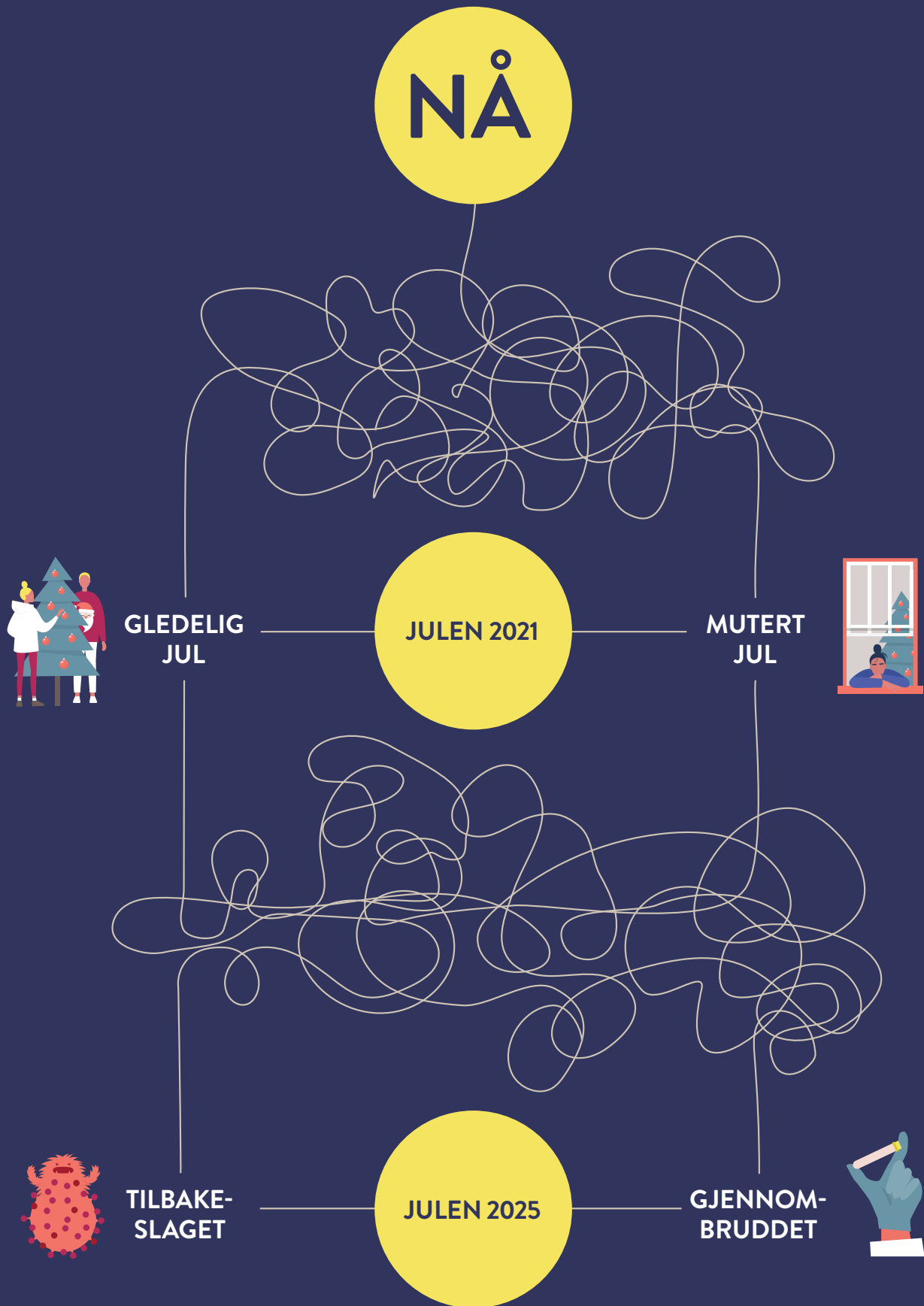
Mange gir uttrykk for at det viktigste for utviklingen av koronaepidemien fremover vil være om vi har tilstrekkelig tilgang på effektive vaksiner og om det vil komme nye virusvarianter som er mer smittsomme eller mer alvorlige. Mange forventer at epidemien vil gå over til noe som ligner sesonginfluensa, og at vi så fall ikke lenger vil måtte leve med tiltakene og begrensningene vi har i dag.

De aller fleste av deltagerne tror på en ganske normal jul i Norge i år, om enn med noen begrensninger, spesielt slike som gjelder hygiene, munnbind og avstand, og testing og karantene ved utenlandsreiser. Noen understreker at selv om julen for mange kan bli nokså normal, kan den bli tøff for de som har blitt hardt rammet av konsekvensene av pandemien – for eksempel de som har falt utenfor arbeidslivet eller som har mistet sine inntekter. En del fremhever at det kan dukke opp nye virusvarianter som gjør at vi må gjeninnføre mange tiltak og starte med vaksinerings igjen.

På spørsmål om situasjonen i 2025 er det større bredde i svarene. Deltagerne peker på usikkerheten og er mest opptatt av hva slags ringvirkninger av pandemien vi kan komme til å se i samfunnet og hvordan disse kan påvirke folkehelsen. Flere peker også på at det kan komme nye pandemier eller andre kriser. Mange er opptatt av hva som kan skje med tilliten og samholdet i befolkningen, og om vi vil få klarere konfliktlinjer eller, tvert om, et sterkere samarbeid nasjonalt og internasjonalt.

Svarene illustrerer at det er umulig å gi entydige svar på hvordan veien ut av krisen blir. Det vi imidlertid kan gjøre, er å sette ord på noen av de viktigste utfallene og deretter forestille oss hva disse mulige fremtidene innebærer. Vi har derfor laget fire enkle og radikalt ulike fortellinger om hvordan julen 2021 og julen 2025 kan tenkes å bli. Disse fremtidsbildene er ikke spådommer eller forutsigelser basert på sannsynlighetsberegninger, men viser i stedet fire vidt forskjellige mulige utfall i henholdsvis 2021 og 2025. Hensikten er å utfordre til en bredere og friere tenkning om fremtiden.

Fire fremtidsbilder

JULEN 2021

Gledelig jul: Julen blir nesten som i gamle dager

Når ribben, lutefisken og pinnekjøttet dukker opp i butikkene, er alle voksne som ønsker det for lengst blitt vaksinert. På en pressekonferanse i starten av desember varsler statsministeren at julefeiringen i år vil bli så godt som normal. Det er fritt frem for både å reise og gå på besøk, om enn med noen få gjenværende hygiene- og forholdsregler. Lettelsen i befolkningen er stor, spesielt blant ungdom og studenter. Mange snakker om at de endelig kan «ta igjen det tapte». De aller fleste tilbringer juleferien med familie og venner, og de som kommer fra utlandet, reiser hjem til jul, selv om en del først må i karantene. På åpningen av julegater står mange ekstra tett. Andre holder fortsatt instinktivt litt ekstra avstand, men er like fullt oppglødd over å få samles. I bygatene høres lyden av julebord og latter. For de fleste blir det en nesten tradisjonell julefeiring, og det er helt på sin plass å ønske «gledelig jul».

Mutert jul: Julen må avlyses

Idet vi nærmer oss første advent, er barn og voksne allerede blitt vant til et åpent samfunn, omtrent som det var før. Så kommer kontrabeskjeden: På en hastig innkalt pressekonferanse forteller statsministeren at det har dukket opp en ny og svært smittsom variant av koronaviruset som vaksinene ikke kan hanskkes med. Vi må stenge ned samfunnet og avlyse julefeiringen om vi skal få situasjonen under kontroll. Tiltaksplaner må finnes frem, og smittesporingsteam og teststasjoner må i gang igjen. Det er kollektiv skuffelse og sorg – «vi trodde vi var ferdig med dette». Førre er nå villig til å følge myndighetenes regler og anbefalinger, men de fleste bedrifter, vennegjenger og familier skrinlegger juleselskaper og middager de har sett frem til i nesten to år. Mange avslutter året som permitterte på nytt. I bygatene er det ingen førjulshandel. Kirker og forsamlingshus ligger mørklagt. Det blir en dyster jul, helt annerledes enn de fleste hadde sett for seg.

JULEN 2025

Gjennombruddet: En universalvaksine som tar knekken på alle virusvarianter

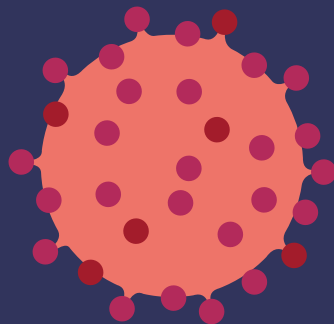
Kalenderen viser desember 2025. Det har vist seg at den «nye normalen» er uro, usikkerhet og tilbakevendende utbrudd med nye varianter av koronaviruset. Nær sagt alle har måttet legge om livsstilen og har fått nye vaner og uvaner. Samtidig har det skjedd enorme fremskritt innenfor vaksineforskningen, og midt i adventstiden kommer gjennombruddet verden har ventet på: Et stort legemiddelfirma kunngjør at det har blitt utviklet en vaksine som er virksom mot alle typer koronavirus – en «pan-koronavaksine». Og denne gangen er fabrikkene klare. Slutten som folk har trodd på flere ganger tidligere, oppleves nå mer realistisk enn før. Julen 2025 kommer med en dyp følelse av optimisme og fred.

Tilbakeslaget: Verden rammes av en ny voldsom pandemi

Etter en nær normal jul i 2021 kan nordmenn over de neste årene endelig bry seg om helt andre ting enn koronavirus. Men så skjer det mange innerst inne har fryktet, men ikke har orket å tenke på etter at Norge la koronapandemien bak seg. I oktober 2025 varsler Verdens helseorganisasjon om et nytt fugleinfluensavirus som er langt mer smittomt og dødelig enn SARS-CoV-2. Det meldes om spredte utbrudd i flere europeiske og asiatiske land. Mens befolkningen sjekker nyhetene hyppigere enn på lenge, og lurert på om viruset vil nå Norge, spør alle seg: «Er vi godt nok forberedt denne gangen?» Sannheten er at konsekvensene av koronapandemien fort gikk i glemmeboken. De som talte for en langt sterkere beredskap, har bare i liten grad blitt hørt. Julen 2025 er preget av pessimisme, frykt og sinne.

Del 2: Fem avgjørende spørsmål

Pandemien kan utvikle seg på mange mulige måter, og de fire enkle fremtidsbildene viser noe av bredden i utfallene. Men selve pandemien er bare en del av bildet. Minst like viktig er konsekvensene av pandemien og vår håndtering for folkehelsen og samfunnet. *Konsekvensene* handler om langt mer enn antall smittede, syke og døde av koronaviruset. Deltagerne peker på utfordringer vi må begynne å tenke på allerede nå, før den nåværende krisen kan sies å være over.

Basert på disse synspunktene, beskriver vi her fem avgjørende spørsmål om konsekvensene for folkehelsen og samfunnet. Spørsmålene er valgt ut på bakgrunn av hva deltagerne har trukket frem som viktig for veien videre, og retter seg inn mot hva vi som samfunn bør gjøre nå og senere for å håndtere konsekvensene av koronapandemien best mulig.

1

Hva skjer med tilliten?

Tillit omtales ofte som Norges viktigste ressurs. Vi har blitt vant til at det eksisterer et tillitsfullt forhold både mellom borgerne og myndighetene og mellom ulike deler av befolkningen. Flere av deltagerne spør seg hvordan pandemien har påvirket og kan komme til å påvirke tilliten i det norske samfunnet fremover, ikke bare etter krisen, men i pandemiens siste faser.

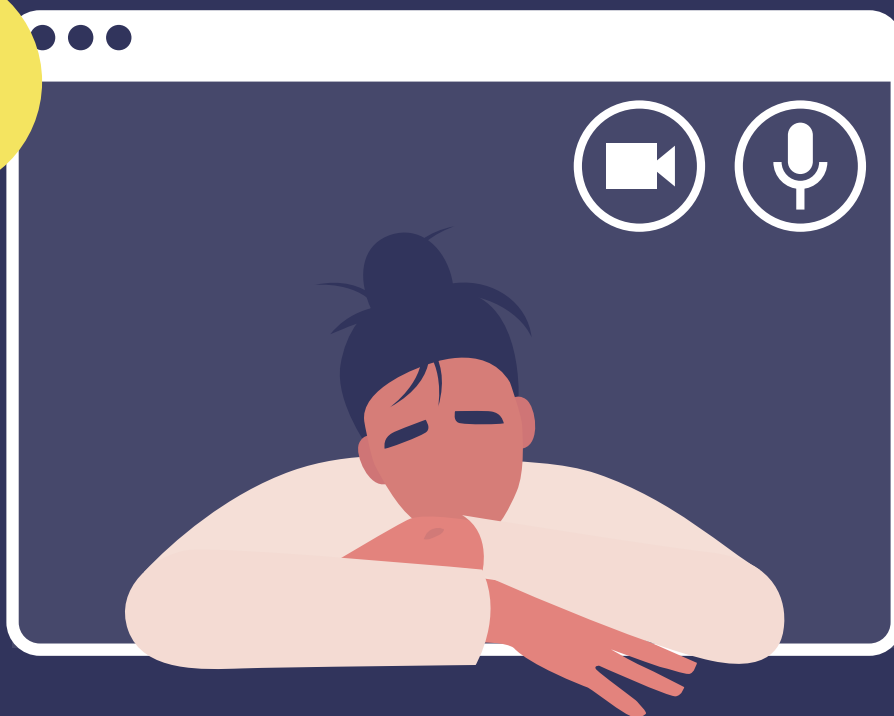
Deltagerne uttrykker på den ene siden bekymring for at tilliten og samholdet i det norske samfunnet kan bli svekket. Flere fremhever at en opplevelse av urettferdig fordelte byrder eller å ha blitt oversett under pandemien, kan tære på tålmodigheten og undergrave tilliten, ikke bare til myndighetene, men også mellom ulike deler av befolkningen. Når risikerer vi at tilliten til myndighetene blant ulike grupper blir så tynnslitt at tiltakene enten åpent ignoreres eller saboteres i det stille? Vil det skape mistillit at smitten er høyere i noen grupper enn i resten av befolkningen? Og hva skjer med samholdet mellom by og bygd, som har opplevd krisen på forskjellige måter? Noen påpeker også at samholdet mellom generasjonene har vært sterkt under mesteparten av krisen, men at det også har vært tendenser til det motsatte. Vil samholdet mellom de yngre og eldre aldersgruppene svekkes utover i denne pandemien eller i årene etter at pandemien er slutt?

Deltagerne uttrykker på den andre siden at det er vanskelig å vite hva endelig fasit blir når det gjelder tillit og samhold. Koronakrisen har jo også ført befolkningen sammen på nye måter. Krisen er en felles erfaring, på tvers av generasjoner, yrkesgrupper og fylkesgrenser. Kanskje vil krisen i noen grad bli en felles referanse, slik andre verdenskrig lenge har vært? Kanskje vil de positive erfaringene fra krisen bli en inspirasjonskilde for de som er unge i dag?

En opplevelse av urettferdig fordelte byrder eller å ha blitt oversett under pandemien, kan tære på tålmodigheten og undergrave tilliten.

Noen påpeker også at pandemien kan føre til at befolkningen får økt tillit til fagfolk og større interesse for forskning, fordi kunnskap ser ut til å ha bidratt til en bedre håndtering av pandemien. Kan denne erfaringen føre til et løft for kunnskap og forskning i samfunnet?

2

Blir vi sykere?

Koronakrisen har bitt seg fast og ser ut til å endre folkehelsen, samfunnet og økonomien på mange, men fortsatt uavklarte måter. Noen av endringene for folkehelsen kan bli langvarige, og mye er fortsatt usikkert når det gjelder senvirkningene av covid-19 og de fysiske og psykososiale virkningene av krisen. Mange av deltagerne er opptatt av hvordan krisen påvirker befolkningens helse på lang sikt.

Flere påpeker at stadig flere, særlig studenter, ungdommer, barn, aleneboende eldre og andre utsatte grupper, er preget av vedvarende isolasjon, ensomhet og inaktivitet som følge av pandemien. I tillegg øker permitteringer og arbeidsledighet risikoen for utenforskap og langvarige psykiske lidelser, ved siden av at det selvsagt innebærer en usikker økonomisk situasjon for den enkelte arbeidstager og familien. En del mennesker som allerede er rammet av utenforskap, skyves nå enda lenger unna, og følgene kan være langvarige. Det er også de som trenger hjelpen aller mest, som ofte har vanskeligst for å si ifra. Hva hvis forekomsten av depresjon, ensomhet, spiseforstyrrelser og vold i nære relasjoner virkelig har økt markant det siste året? Hva gjør vi da, og hva kan vi gjøre nå, før vi har sikker kunnskap?

Samtidig påpeker flere at koronakrisen også kan få noen positive effekter på folkehelsen. Noen har begynt å spise sunnere og har fått tid til å være mer fysisk aktive. Mange reiser mindre og har fått mer tid til familie og venner og til å være ute i naturen og lokalmiljøet. Hvilke nye gode vaner har vi fått som individer og samfunn, og hva kan vi gjøre for å bevare dem etter pandemien? Kan forholdet mellom jobb og fritid endre seg for alltid?

Hva hvis forekomsten av depresjon, ensomhet, spiseforstyrrelser og vold i nære relasjoner virkelig har økt markant det siste året? Hva gjør vi da og hva kan vi gjøre nå, før vi har sikker kunnskap?

3

Hvordan blir den nye hverdagen?

Koronakrisen har endret hverdagen for alle. De mange restriksjonene har lagt en demper på livsutfoldelsen for de fleste. Samtidig har krisen satt fart på endringer i arbeidslivet og hverdagslivet som trolig vil vare videre også når restriksjonene tar slutt.

Koronakrisen har akselerert digitaliseringen av samfunnet og hverdagen. Mange av oss vil trolig for alltid ha fått en mer digital hverdag, slik det diskuteres mye i media allerede. Mange av deltagerne ser for seg mer hjemmekontor, færre jobbreiser og mer netthandel. Disse endringene kan åpne for en enklere og mer fleksibel hverdag for noen, med mindre stress og andre positive effekter på folkehelsen. Koronakrisen har også bidratt til økt tempo på andre områder. Kunstig intelligens (AI), innsamling av enorme datamengder og nye bruksområder muliggjør nye applikasjoner og tjenester, også på helseområdet.

Like klart er det at en mer digital hverdag også kan ha negative konsekvenser. Hva gjør vi for eksempel med den økte åpne og skjulte bruken av overvåkningsdata? Og hva gjør vi med faren for misbruk og sabotasje, når vi blir stadig mer avhengig den digitale infrastrukturen?

Flere av deltagerne påpeker at det er et åpent spørsmål om vi etter pandemien vil reise mer eller mindre enn før. Mange møter kan fortsatt tas digitalt, men vil vi ha behov for «å ta igjen det tapte» og reise ut i verden? Eller vil vi sette mer pris på et roligere liv i våre nære omgivelser?

Mange møter kan fortsatt tas digitalt, men vil vi ha behov for «å ta igjen det tapte» og reise ut i verden? Eller vil vi sette mer pris på et roligere liv i våre nære omgivelser?

Krisen har også minnet alle på et annet kjennetegn ved den norske hverdagen: Avhengigheten av importerte varer og arbeidskraft. Hverken helsevesenet, landbruket, fiskeindustrien, eller bygg- og anleggsbransjen kan i dag fungere uten utenlandske arbeidere og fagfolk. Må vi gjøre oss mindre avhengig av andre? Uansett svar, kan konsekvensene bli store.

Hvordan endrer omverdenen seg?

Et stort spørsmål som mange stiller seg, er hvordan verden – og ikke minst internasjonalt samarbeid – kommer til å se ut i den andre enden av pandemien. Krisen vil trolig føre til varige endringer i det internasjonale bildet.

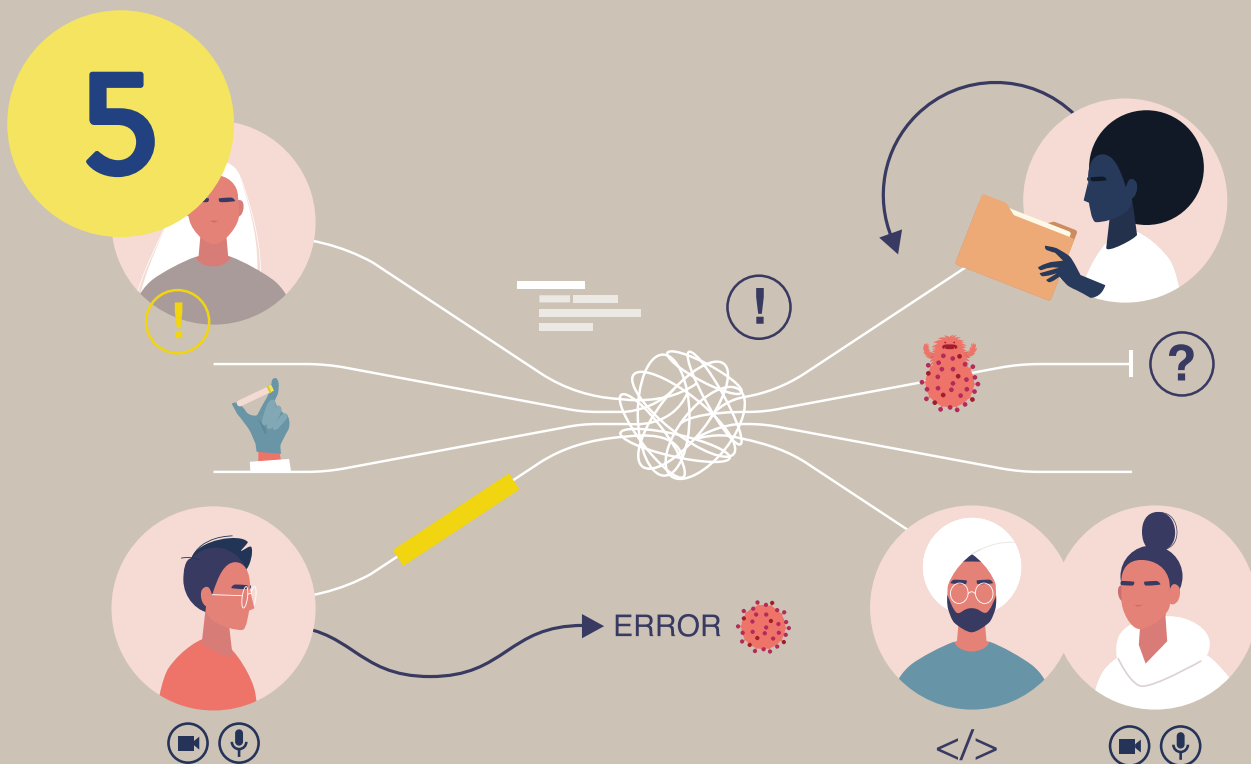
Flere deltagere tror at enkelte trekk ved globaliseringen kan bli reversert eller skifte karakter. Kanskje vil en økonomisk tenkning og praksis basert på JIT (just-in-time), med kompliserte forsyningslinjer og langtransport av varer møte økende motstand? Er avhengigheten, sårbarheten og miljøbelastningen som krisen har avdekket for stor? Norge er for eksempel helt avhengig av vaksiner, medisiner og smittevernstutstyr utenfra. For både nasjoner og bedrifter kan det bli nødvendig å legge større vekt på beredskap, vedlikehold av egen kompetanse, og grønnere og mer bærekraftige løsninger.

Koronakrisen har satt nervene på høykant. Ulike lands myndigheter har slåss om både munnbind og vaksiner. Usikkerheten og misnøyen i befolkningen har økt mange steder i verden, og det skal kanskje mindre til enn tidligere for at uenighet eskalere til konflikt. Selv om nye kommunikasjonskanaler som sosiale medier har forsterket

opplevelsen av korona som en felles global erfaring, kan de nok også ha nøret opp under uenighet og fiendtlighet på tvers av landegrenser. Det er fortsatt et helt åpent spørsmål hva koronakrisen vil bety for den politiske stabiliteten i Europa og resten av verden på sikt.

Koronakrisen har på en dramatisk måte demonstrert den gjensidige avhengigheten i verdenssamfunnet i dag.

Koronakrisen har på en dramatisk måte demonstrert den gjensidige avhengigheten i verdenssamfunnet i dag. Flere deltagere legger vekt på at koronakrisen kan bane vei for et tettere og mer forpliktende internasjonalt samarbeid om både pandemier og andre store utfordringer. Vaksineutviklingen har vært en suksess, selv om mange ser på fordelingen av vaksinene som en tragedie. Vil vi se en ny giv i det globale samarbeidet om helse?

Klarer vi å lære av pandemien?

Når vi som nå står midt oppe i en så stor krise som koronapandemien, er det lett å tenke at «alt» er nødt til å bli annerledes etterpå – at vi vil gjøre omfattende endringer og være langt bedre forberedt ved neste krise. Men flere av deltagerne er bekymret for hvor fabelaktig raskt vi mennesker glemmer. Noen tror at vi som samfunn heller vil gå fra «fight» til «flight» så snart muligheten byr seg. Det er lett å fortrenge lærdommer og falle tilbake i gamle mønstre når en krise er over. «La oss ikke snakke mer om koronakrisen! La oss snakke om noe helt annet og mye hyggeligere!» Det er en forståelig reaksjon. Men flere påpeker at vi må begynne å forberede oss på neste krise allerede nå, og virkelige lære av det som har skjedd.

Å lære av krisen, vil kreve at vi studerer både forberedelsene og håndteringen. Vi må undersøke hva som har hindret at vi – Norge og store deler av verden – ikke lærte mer fra tidligere kriser, og se på forskjeller mellom land. Vi må også benytte anledningen til å se på årsakene til at en pandemi som denne oppstår. Noen av deltagerne påpeker at koronapandemien antagelig er et symptom på en verden i ubalanse, hvor de biologiske systemene presses

til smertegrensen på grunn av menneskets stadig sterkere utnyttelse av naturen. Endringene legger til rette for smitte av virus fra dyr til mennesker og gjør at vi kan få nye pandemier. Vil koronapandemien bli en stor nok vekker til at vi tar tak i dette?

Det er lett å fortrenge lærdommer og falle tilbake i gamle mønstre når en krise er over.

Mange av driverne av i krisen er også store utfordringer i seg selv, som nå har stått frem tydeligere enn noen gang. Pandemien har fremfor alt blottlagt sosial ulikhet og forskjell mellom befolkningsgrupper – også i Norge. Vil det nå bli større vilje til å gjøre noe med ulikheter i levekår og helse?

Hva nå?

Vi har her invitert til å løfte blikket lenger enn til de neste månedene og til å se utover smittetallene. Målet har vært å bidra til diskusjonen om hvordan pandemien vil utvikle seg de neste årene og hvordan vi kan møte konsekvensene av krisen best mulig. Vi håper innsiktene som vi har oppsummert vil bidra til friere tenkning, bedre diskusjoner og bedre beslutninger.

Men innsiktene i dette notatet er bare et første skritt. Usikkerheten er fortsatt stor, og nye endringer vil kunne komme raskt. Fri og systematisk fremtidstenkning har kanskje aldri vært viktigere enn nå. Vi trenger det for å forberede oss på koronapandemiens neste faser, for å bygge beredskap for neste pandemi, og for å håndtere konsekvensene av krisen vi fortsatt er inne i.

Nasjonalt kunnskapsprogram for covid-19 ved Folkehelseinstituttet planlegger grundigere og mer fokuserte scenarioanalyser. Vi håper notatet også vil inspirere andre til å ta i bruk strukturert fremtidstenkning og etablert scenariometodikk.

VEDLEGG:

Prosjekt og metode

Dette notatet er utarbeidet av Nasjonalt kunnskapsprogram for covid-19 ved Folkehelseinstituttet (FHI), ved Lise Bjerke, Jan Dietz og Marius Lamberg Torjusen, med støtte fra Trygve Ottersen. Notatet tar utgangspunkt i resultatene fra 31 dybdeintervjuer gjennomført i februar og mars 2021 i regi av Prosjekt utveier. Vi vil rette en stor takk til alle som har bidratt (se liste på neste side).

Prosjekt utveier bruker «foresight» (systematisk fremtidstenkning) til å få en bedre forståelse av hva som kan tenkes å skje i månedene og årene fremover, og for å få dypere innsikt i hva som skal til for at Norge kan komme seg ut av koronakrisen. Foresight er handlingsrettet, legger vekt på beredskap og valgmuligheter, og benyttes ofte til å sette nye problemer under debatt. Metodikken kan også brukes til å fremme tverrfaglig tenkning og samarbeid om komplekse samfunnsutfordringer.¹ Foresight er spesielt egnet når fremtiden er preget av stor usikkerhet, og det er behov for forsterket samhandling og ny kunnskap. Foresight må ikke må forveksles med prognoser, fremskrivninger og modellberegninger. En hovedmetode innenfor foresight er mulige (plausible) scenarier som utforsker usikkerheten.² Scenarier utvikles vanligvis på verksteder under profesjonell ledelse.

I dette prosjektet har vi brukt utforskende dybdeintervjuer, som er en anerkjent fremgangsmåte blant annet innenfor foresight og scenariemetodikk. Dybdeintervjuer har blitt benyttet i startfasen av prosjektet for å få en tydeligere forståelse av problemstillingene og for å peile inn usikre drivkrefter og tunge trender. Hensikten har vært å innhente informasjon og kartlegge synspunkter og vurderinger blant interessante aktører. Dybdeintervjuene i dette prosjektet har blitt gjennomført på grunnlag av etablerte kvalitetskriterier og prinsipper i moderne europeisk foresight.³

Intervjudeltagerne har blitt valgt ut i kraft av sin personlige erfaring og kompetanse. Målet har vært å dekke mange

ulike perspektiver. Vi har derfor valgt ut personer med ekspertise og bakgrunn blant annet innen politikk, økonomi, kultur, kommunikasjon, etikk, beredskap, epidemiologi, medisin, folkehelse og psykisk helse. Vi har også lagt vekt på variasjon når det gjelder kjønn, alder, rolle og sektor (inkl. helsetjeneste, forvaltning, næringsliv og kulturliv), og hvordan enkeltpersoner er blitt berørt eller påvirket av pandemien. Intervjuene med deltagerne fra Folkehelseinstituttet og Helsedirektoratet har i tillegg hatt som formål å fremme interessen for systematisk fremtidstenkning i helseforvaltningen.

Resultatene fra intervjuene er blitt generalisert og anonymisert. Notatet bygger på innsikter fra det samlede intervjumaterialet. Vi understreker at materialet er omfattende, og at dette notatet ikke er ment å være heldekkende. Det finnes opplagt flere utfordringer, spørsmål og vinklinger. Notatets fremtidsbilder er inspirert av svarene vi fikk da vi spurte deltagerne om den fremtidige utviklingen av koronakrisen, og er utformet for å vise usikkerheten og spennvidden i hva intervjudeltagerne svarte. De fem avgjørende spørsmålene bygger på innsikter fra samtaler med deltagerne, og gjenspeiler hva mange mener vil være avgjørende for utviklingen av pandemien og koronakrisen fremover. Hensikten med notatet er å stimulere til diskusjon og refleksjon. Vi presiserer at tolkningene og utvalget av stoff i notatet helt og holdent står for forfatterens regning. Innsiktene fra intervjuene vil også komme til nytte i andre aktiviteter organisert av Prosjekt utveier, og vil bl.a. kunne inngå i forberedelsene til scenarieprosesser som går dypere inn på utfordringer og temaer som er berørt i dette notatet.

1. For en innføring i anvendelsesområder og hvordan foresight kan komme til nytte innenfor FoU og strategi, se Norges forskningsråd: *Foresight i Norge 2009. Mot et nytt kunnskapsfelt* (rapport I) og *Foresight i Norge. Aktørenes erfaringer med foresight* (rapport II), Oslo 2010.

2. For en grundig behandling av scenariemetodikk og mulige (plausible) scenarier, se f.eks. Kees van der Heijden (2005): *Scenarios: The art of strategic conversation*. John Wiley and Sons Ltd., West Sussex, England.

3. De grunnleggende prinsippene for foresight er godt beskrevet på ForLearn, en online guide utarbeidet av European Foresight Platform (EFP) med støtte fra EU-kommisjonen. Gjennomføring av intervjuer behandles også i Kees van der Heijden (2005).

Intervjudeltagere i *Prosjekt utveier*

Navn	Tilknytning
Alexandra Bech Gjerv og Frode Strisland	Konsernsjef, SINTEF og seniorforsker, SINTEF
Ayan Bashir Sheikh-Mohamed	Lege, Ahus
Cato Innerdal	Kommuneoverlege, Molde Kommune
Eirik Alnes Buanes	Overlege og leder av Norsk intensiv- og pandemiregister
Eirik Svensson	Regissør
Elene Karlsen Tjemsland	Avdelingsleder, UNGinfo
Elisabeth Sørbøe Aarsæther	Direktør, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
Esperanza Diaz	Professor og leder av Pandemisenteret, Universitetet i Bergen
Frank Odin Mahoro Niyokindi	Elev, Metis videregående skole, Bergen
Hanna Vilhelmine Dahl Ullmann	Elev, Elvebakken videregående skole, Oslo
Heidi Haarklou Johansen	Arbeidssøkende, tidligere ansatt i SAS
Henrik Vogt	Postdoktor, Universitetet i Oslo
John-Arne Røttingen	Global Helseambassadør, Utenriksdepartementet
Line Renate Samuelsen	Daglig leder, Destinasjon Lofoten
Mari Trommald	Direktør, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Mina Gerhardsen	Generalsekretær, Nasjonalforeningen for folkehelsen
Nicolai Tangen	Leder, Statens pensjonsfond utland (Oljefondet)
Rebecca Cox	Professor, Universitetet i Bergen
Runa Kristine Fiske	Leder, Studentparlamentet ved UiO
Svenn-Erik Mamelund	Forsker, OsloMet
Tale Maria Krohn Engvik	Helsesykepleier, kjent som Helsesista
Thomas Hylland Eriksen	Professor, Universitetet i Oslo
Tove Gundersen	Generalsekretær, Rådet for psykisk helse
Trude H. Drevland	Leder, Rådet for et aldersvennlig Norge
Deltagere fra Helsedirektoratet og Folkehelseinstituttet:	
Bjørn Guldvog	Helsedirektør, Helsedirektoratet
Camilla Stoltenberg	Direktør, Folkehelseinstituttet
Christina Lill Rolfheim-Bye	Kommunikasjonsdirektør, Folkehelseinstituttet
Espen Rostrup Nakstad	Assisterende helsedirektør, Helsedirektoratet
Jasper Littmann	Assisterende direktør for Koronavaksinasjonsprogrammet, Folkehelseinstituttet
Line Vold	Avdelingsdirektør, Folkehelseinstituttet
Preben Aavitsland	Overlege, Folkehelseinstituttet